

Konut Hakkı ve Konut Aktivizmi

*

Gökberk Uray¹

ORCID: 0000-0002-4271-2378

Öz

Yalnızca insan olarak bakılmaksızın tüm canlılar; tarih boyunca dış tehditlerden korunmak, sağlıklı bir ortamda yaşamlarını idame ettirebilmek, barınma ihtiyaçlarını karşılayabilmek için barmaklara veya konutlara ihtiyaç duymuştur. Konut, canlıların var olduğu ilk andan beri yaşayan bir olgu olarak düşünülebilir. Bu perspektiften hareketle, zaman içinde insan haklarının gelişimiyle birlikte konut hakkının temel bir hak olarak yer edinmesi zaruri hale gelmiştir. Hem uluslararası belgeler hem de ülkelerin iç mevzuatıyla garanti altına alınmış olan konut hakkı; öncelikli olarak insan haklarının, daha sonrasında ise kentli haklarının en temel noktalarından biridir. Ancak, hukukla çelişen pratikler veya rant temelli konut politikaları gibi sebeplerle konut hakkı göz ardı edilebilmektedir. Bu durumlara karşı ise bireyler çeşitli yöntemlerle tepkilerini ortaya koymaktadır. Bu yöntemler bazen protesto yürüyüşleri şeklinde olurken bazen de kira grevleri veya konut işgalleri gibi yöntemlerle olmaktadır. Bu çalışmada, öncelikle konut hakkının uluslararası hukuktaki ve Türkiye mevzuatındaki önemi saptanmış, daha sonrasında konutla ilgili sorunlar irdelenerek bu sorunların doğurmuş olduğu konut aktivizmi kavramı, dünyadan ve Türkiye’den örneklerle ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konut hakkı, konut aktivizmi, kentsel toplumsal hareketler.

¹ Araştırma Görevlisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, E-mail: gokberkuray@ohu.edu.tr

Right to Housing and Housing Activism

*

Gökberk Uray²

ORCID: 0000-0002-4271-2378

Abstract

All living things, regardless of whether they are humans or not, have needed shelters or houses throughout history in order to be protected from external threats, to maintain their lives in a healthy environment, and to meet their sheltering needs. Housing can be thought of as a living phenomenon since the first moment of the existence of living things. From this perspective, with the development of human rights, it has become necessary for the right to housing to take its place as a fundamental right. Right to housing, which is guaranteed by both international documents and domestic legislation of countries, is one of the most fundamental aspects of human rights first and then of rights to the city. However, the right to housing can be ignored for reasons such as practices that conflict with the law or housing policies based on rent. Against these situations, individuals show their reactions in various ways. These ways are sometimes in the form of protest marches, and sometimes by methods such as rent strikes or housing occupations. In this study, firstly, the importance of the right to housing in international law and Turkish legislation has been determined, then the problems related to housing have been examined and the concept of housing activism, which has been caused by these problems, has been tried to be expressed with examples from the world and Turkey.

Keywords: *Right to housing, housing activism, urban social movements.*

² R.A., Nigde Omer Halisdemir University, E-mail: gokberkuray@ohu.edu.tr

Giriş

Bütün insanların, onurlu bir yaşam sürdürebilmesi için insanca yaşamaya elverişli bir barınağa sahip olmasında şüphesiz toplumsal bir yarar vardır. Evin; huzur, güvenlik, rahatlık, kimlik ve aidiyet gibi özellikleri de içermesinden kaynaklı olarak insanlar için başka haklardan farklı ve özel bir anlamı da taşıdığı söylenebilir. Konuttan temel insan haklarından biri olarak söz edilebilmesi, onun uluslararası hukuk belgelerinde ve devletlerin iç hukukunda bağlayıcı duruma getirilmiş olmasına bağlıdır (Keleş, 2019, s. 276-277).

Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği gibi pek çok uluslararası örgütün, ortaya koymuş oldukları hukuki belgelerde konut hakkına yer verdiği ve bu hakkı önemseydiği ifade edilebilir. Uluslararası hukuki düzenlemelerin çizdiği sınır kapsamında ise pek çok ülke, söz konusu hakkı kendi iç hukukunda biçimlendirmiştir.

Gerek uluslararası belgelerde gerekse de ulusal mevzuatta koruma altına alınan konut hakkının, yer yer çeşitli uygulamalar yoluyla ihlal edildiği görülmektedir. Haklarına sahip çıkmak isteyen bireyler, bu ihlallere karşı tepkisiz kalmayıp yürüyüşler, kira grevleri ve işgal evleri gibi yollarla tepkilerini göstermektedir. Önemi her geçen zaman daha da artan konut hakkının ihlal edilmesine karşı konut aktivizminin, marjinal bir protesto tipi olmaktan çıkarak normalleşeceği düşünülebilir.

Konut Hakkının İçeriği

Konutsuz bir kentin tahayyül edilemeyeceğinden hareketle hem konut hem de konut hakkı, kentin ve kentli haklarının temel taşlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Konseyi'nce 1992 yılında kabul edilmiş olan Avrupa Kentsel Şartı'nda konut hakkı, kentli haklarından biri olarak görülmektedir. Şart'ın temelinin atıldığı 1980 ile 1982 arasında gerçekleşen Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası'nda, mevcut konut stokunun iyileştirilmesi, temel konulardan biri olarak ele alınmıştır. Şart'a bakıldığında ise özel yaşam ve dokunulmazlığın garanti altına alınması ile sağlıklı, erişilebilir, yeterli konut stokunun temin edilebilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Avrupa Konseyi, 1992).

En temel tanımıyla konut; bireye ait bir mekândır ve kentsel varlığın simgesidir, ayrıca tüm bireylerin de öncelikli yaşam birimidir. Aynı zamanda, bir bireyin erişmek için önemli derecede maliyetine katlandığı harcama kalemlerinden biridir. Çalışma, dinlenme ve ulaşımın yanı sıra konut da kent hayatının önemli fonksiyonlarından görülmektedir (Avrupa Konseyi, 1992).

Ayrıca Şart'ta, nasıl bir konutta yaşanılması gerektiğine dair temel ölçütlerden bahsedilmektedir. Buna göre konut, kişinin gündelik yaşamını devam ettirebilmek için güç topladığı ve fiziksel sağlığı için emniyetli olduğu bir mekân olmalıdır. Yetkililerce konutta seçenek, çeşitlilik ve ulaşılabilirliğin sağlanması gerekir. Sosyal ve mali imkanları elverişli olmayan birey, aile ve grupların konut hakkı, sadece sermaye koşullarına bırakılmamalıdır. Piyasada tek başına özel sektörün olmasından ziyade idarenin de bu kıstası gözeterek gerekli adımları atması gerekmektedir. İstenildiği zaman ev sahibi olunabilmesi ve konutun kullanım süresi konularının güvence altına alınması gerekir. Çünkü konut hakkı, bireyi yerel toplumun parçası kılma özelliği taşımakta ve bu sebeple uzun süreli bir teminatı gerektirmektedir. Bunun yanında katılım ilkesine paralel olarak, bireyler ve kiracı dernekleri, konut yönetimine katılmada ve farklı konut tipleri oluşturmada teşvik edilmelidir. Son olarak, eskiyen konutların yeniden canlandırılmasının yükü, burada yaşayan sosyal ve mali imkanları elverişli olmayan gruplara yüklenmemelidir. Kentsel dönüşümden doğan değer artışını karşılayamamak ve yaşadıkları yeri zorla tahliye suretiyle o kişilerin konut haklarına halel getirilmemelidir (Avrupa Konseyi, 1992).

Uluslararası Belgelerde Konut Hakkı

Dört Temel Uluslararası Belge

Konut hakkı için temel olabilecek 4 sözleşme ve genel yorum olduğu görülmektedir. Bunlar; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Uluslararası Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin 4 numaralı Genel Yorumu ve nihai olarak aynı Komite'nin 7 numaralı Genel Yorumudur (Uzunçarşılı Baysal, 2012).

1948'de yürürlüğe giren İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 25. maddesinin 1. fıkrasında, *"herkesin gerek kendisi gerek ailesi için yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetler de dahil olmak üzere, sağlık ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık veya geçim olanaklarından kendi iradesi dışında yoksun bırakacak başka durumlarda güvenliğe hakkının olduğundan"* söz edilmiştir (BM, 1948). Bu belgede, mesken ifadesinden konut hakkının kastedildiği anlaşılmaktadır.

1966 yılında ortaya konan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 11. maddesinin ilk fıkrasında, *"bu sözleşmeye taraf olan devletlerin; herkese, kendisi ve ailesi için beslenme, giyim ve barınma dahil, yeterli"*

bir yaşam düzeyi ve yaşama koşullarını sürekli olarak geliştirme hakkını tanıyacakları ve bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlama yolunda gerekli girişimlerde bulunacakları” ve ayrıca, “devletlerin, herkese yeterli bir yaşam standardına sahip olmayı sağlayacağı ve bu standardın ise beslenme, giyinme, barınma ve yaşam koşullarını iyileştirme üzerinden belirleneceği” hüküm altına alınmıştır. (BM, 1966).

Yukarıda bahsedilen her iki sözleşmede de konut hakkının, “konut” ibaresi yerine “mesken” ya da “barınma” ile ifade edildiği görülmektedir. Bu bağlamda, 1991 yılında Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’nin getirdiği 4 numaralı Genel Yorum ile konut hakkının kapsamı ve içeriğinde birtakım değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Bu Yorum’la, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nde sayılan standartların arasına “konut hakkı” eklenip “barınma” ifadesi çıkartılmış ve hakkın kapsamı genişletilmiştir. Öyle ki konut hakkı, bir kullanım hakkı olarak kabul edilmektedir. Böylece konut hakkının; kiralık evler, kooperatif, ev sahipliği, afet evleri ile bir arsa ya da mülkün işgali de dahil yasal olmayan yerleşme gibi farklı şekillerde olabileceğinin de kabul edildiği anlamına gelmektedir. Konutu; yalnızca maddi yönüyle değil, bireyin huzur içerisinde ve onuru ile hayat sürmesine imkân sağlayan pratiğiyle de değerlendirir. Böylece denilebilir ki onurlu bir hayat, temel insan haklarının özü ise gelir seviyesi fark etmeden her kesimin söz konusu haktan yararlanabilmesi şüpheye yer olmaksızın sağlanmalıdır.

4 numaralı Genel Yorumda elverişli konutun nasıl olması gerektiğine dair 7 unsur belirlenmiştir. İlki olan kullanım hakkının yasal güvenliğinde, konut sakinlerinin yerinden edilme korkusu yaşamadan oturabilmelerinin gerektiği vurgulanmaktadır. Bu güvence, konutun imar planlarına uygun olup olmadığına ve içinde yaşayanların kiracı veya ev sahibi olup olmadığına bakılmaksızın yerine getirilmelidir. İkinci olarak konut, ödenebilir olmalı ve bu harcama yüzünden eğitim, beslenme, sağlık, sosyal ve kültürel etkinliklerinden kısımaya neden olmamalıdır. Üçüncü olarak, sağlıklı ve emin bir alan olarak bireylerin mahremiyetini koruyan rahat bir mekân sunmalıdır. Dördüncü olarak, tüm bireylerin temel gereksinimlerini karşılayabilmeli ve bütün yönlerden erişilebilir olmalıdır (Adanalı, 2021). Örneğin, tekerlekli sandalye kullanmak zorunda olan bir birey için uygun genişlikte bir banyo içermelidir. Beşinci olarak; su, elektrik, internet, kanalizasyon ve ısınma gibi hizmetlere erişimde sorun olmamalıdır. Altıncı olarak; eğitim, çocuk bakım, sağlık sistemi, istihdam olanakları gibi temel ihtiyaçlara ulaşılabilir bir yerde olmalıdır. Son olarak ise konut inşaatı ve uygulanan politikaların, yaşayanların kültürel kimlikleri ve çeşitlilikleri ile uyumlu olması gerekir. Özellikle, kalkınma veya modernleştirme gibi baha-

nelerle yıkılan ve yeni bir tipoloji dayatılan yerlerde uyumsuzluk yaratılmamalı ve daha da önemlisi o bölgenin kültürü yok edilmemelidir (Adanalı, 2021, s. 5). Bu 7 unsur daha sonra sivil toplum örgütleri ve elverişli konut Birleşmiş Milletler Özel Raportörü tarafından; *“katılım ve bilgi, fiziksel güvenlik, toprak ve su gibi doğal kaynaklara erişim, istiklak, zarar ve yıkıma maruz kalmama, yeniden iskân, mülkün iadesi, tazminat, geri gönderilememe ve geri dönüş, yasal başvuru mekanizmalarına erişim eğitim ve haklara erişimin güçlendirilmesi ve kadınlara karşı şiddetin olmaması”* gibi konuları kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Şengel, 2013, s. 7).

1997 yılında aynı Komite tarafından ortaya konulan 7 numaralı Genel Yorumda; zorla tahliye kavramına yer verilmiş ve kavram, *“kişilerin, ailelerin ve toplulukların kendi iradeleri olmaksızın oturdukları evden veya araziden geçici veya sürekli olarak ve uygun hukuki veya diğer koruma biçimleri sağlanmaksızın ve bu biçimlere erişim hakkı olmaksızın çıkarılmaları”* şeklinde tanımlanmıştır (Uzunçarşılı Baysal, 2012). Ayrıca zorla tahliye, insan hakkı ihlali olarak kabul edilmiştir. 1976 yılında gerçekleştirilen HABITAT I Birleşmiş Milletler İnsani Yerleşimler Konferansı’nda, *“büyük yıkım ve tasfiye işlemlerinin, ancak ve ancak koruma ve onarımının yapılabilir olmadığı durumlarda ve yeniden yerleştirmelere ilişkin tedbirler alındığı sürece yapılmaları gerektiği”* kararına dikkat çekilmiştir. Buna göre, idarenin birincil sorumluluğunun, ev ve mahallelerin tahribatı değil muhafaza edilmesi ve yenilenmesi olduğu açıkça anlaşılmaktadır (Uzunçarşılı Baysal, 2012).

Avrupa Konseyi Tarafından Oluşturulmuş Belgeler

1950 yılında yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. maddesinin ilk fıkrasında, *“herkesin, özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahip olduğu”* belirtilmiştir (Avrupa Konseyi, 1950).

1961 yılında kabul edilen Avrupa Sosyal Şartı’nın 31. maddesinde, *“Şart’a taraf devletlerin, konut hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla yeterli standartlara sahip bir konut edinilmesini teşvik etmeye, evsizliği önlemeye ve azaltmaya, ev fiyatlarını uygun hale getirmeye yönelik önlemler almayı taahhüt ettikleri”* belirtilmiştir (Avrupa Konseyi, 1961). Şart’ın diğer maddelerinde ise zorla tahliyeleri kısıtlayacak önlemler, sosyal konut ve konuta o ülke vatandaşı olmayanların da eşit erişimi, ailenin gereksinimlerine uygun konut inşası ve konut hizmetlerine dair hükümler de yer almaktadır.

1992’de ortaya konan Avrupa Kentsel Şartı’nda ise konutun, kentli haklarının temel ilkelerinden biri olduğu vurgulanmış ve yaşanabilir konutla

ilgili temel ilkeler ortaya konmuştur. Bunlar; bireyin mahremiyetini sağlayan, güvenli ve sağlam, ulaşılabilir, çok çeşitli, pazar mekanizmasının koşullarına terk edilmeyen, ev sahibi olmayı kolaylaştıran, kullanım güvencesi sağlayan, kentsel dönüşümlerinin bedelinin ikamet edenlere yüklenmediği konut olarak ifade edilebilir (Avrupa Konseyi, 1992).

Kentlerde yaşanan değişim ve gelişimlere karşılık Avrupa Kentsel Şartı'nda değişiklik ihtiyacına binaen 2008 yılında kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı II – Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto'da konut hakkının; sadece yerel yönetimlerin kapsamına girmeyeceği, bölgesel, ulusal ve Avrupa düzeyinde düzenlenmesinin mümkün olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca konut sorununun önemine değinilerek konut krizine karşılık konut hakkına bağlılığın sürdürüldüğü ve farklılaştırılmış konut arzının sağlanmasına önem verileceği beyanında bulunulmuştur. Son olarak ise kentlilerin ihtiyaç ve gelirlerine uygun konutlar sunmanın ehemmiyeti vurgulanmıştır (Avrupa Konseyi, 2008).

Kırılgan Gruplara İlişkin Uluslararası Belgeler

1965 yılında kabul edilen Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 5. maddesinde, *"taraf devletlerin ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken ayrımı yapmaksızın sayılan haklardan birisi olan 'mesken edinme hakkından' yararlanmada herkesin, bu hakkını garanti alma yükümlülüğünü üstlenecekleri"* ifade edilmiştir (BM, 1965).

1979 yılında kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 14. maddesinin 2. fıkrasında, *"taraf devletlerin, kadın ve erkeklerin eşitliği prensibine dayanarak kırsal kalkınmaya katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıran tüm uygun tedbirleri alacakları ve kırsal kesim kadınlarmına konut konusunda yeterli yaşam standartlarından yararlanma haklarını sağlamaları hususunda sorumlu oldukları"* hüküm altına alınmıştır.

1990 yılında yürürlüğe giren Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 16. maddesinde, *"hiçbir çocuğun konutuna haksız bir müdahale yapılamayacağı"* 27. maddesinde ise *"taraf devletlerin gereksinim hallerinde beslenme, giyim ve barınma konularında maddi destek ve yardım programları uygulayacakları"* açıkça yer almıştır (BM, 1990a).

1990 yılında kabul edilen Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'nin 14. maddesinde, *"hiçbir göçmen işçi veya aile ferdinin konutuna müdahale veya saldırıda bulunulamayacağı"*, 43. maddede ise *"göçmen işçilerin ve aile fertlerinin konut ve kira konusunda istismardan"*

korunma imkanlarından yararlanmada ve konut konusunda işverenlerin işçilere kolaylık sağlamasını devletin engellemeyeceği" ifadesine yer verilmiştir (BM, 1990b).

2006 yılında, tüm devletlerin LGBTI+ bireylere karşı uyulması istenen normların oluşturulması amacıyla ortaya konan Yogyakarta İlkeleri'nin "Yeterli Barınma İmkânlarına Sahip Olma Hakkı" başlıklı 15. İlkesinde, "cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmaksızın herkesin evden tahliye edilmekten korunma da dahil olmak üzere yeterli barınma imkanlarına sahip olma hakkının mevcut olduğu" belirtilmiştir. Ayrıca devletlerin; "ayrımcılık yapmaksızın acil durum evleri de dahil olmak üzere uygun fiyatlı, oturmaya elverişli, erişilebilir barınmayı güvence altına almak üzere gerekli tüm önlemleri alması ve ayrıca aileden reddetme gibi sebeplerle evsizlik konusunda kırılabilirliği artırarak unsurlara ilişkin destek programları sunması" konularında da sorumlu kılındığı görülmektedir (Kaos GL, 2020).

2008 yılında yürürlüğe giren Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin 22. maddesinde "hiçbir engelli bireyin konutuna keyfi veya hukuka aykırı şekilde müdahale edilemeyeceği" belirtilmiş, 28. maddede ise "taraf devletlerin; engellilerin barınma da dahil olmak üzere kendileri ve aileleri için yeterli yaşam standardı hakkını ve yaşam koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesi hakkını tanıyacağı, engellilerin toplu konut programlarına katılımının sağlanacağı" ifade edilmiştir (BM, 2008).

Elverişli konut hakkıyla ilgili hükümleri içinde barındıran diğer uluslararası belgeler ise; 1959 yılında ilan edilen Çocuk Hakları Bildirgesi, 1961 yılında kabul edilen Uluslararası Çalışma Örgütü'nün İşçi Konutları hakkındaki 115 sayılı Tavsiye Kararı (Şengel, 2013, s. 6), 1976 yılında HABITAT I toplantısında kabul edilen Vancouver İnsan Yerleşimleri Bildirgesi, 1996 yılında HABITAT II toplantısında kabul edilen İstanbul İnsan Yerleşimleri Bildirgesi, 2007 yılında ilan edilen Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirgesi, 2016 yılında HABITAT III toplantısında kabul edilen Yeni Kent-sel Gündem belgesi olarak sıralanabilir.

Türkiye'de Konut Mevzuatı

1982 Anayasasının 21. maddesinde, "kimsenin konutuna dokunulamayacağı, belirlenmiş şartlar olmadıkça kimsenin konutuna girilemeyeceği, arama yapılamayacağı ve buradaki eşyalara el konulamayacağı" hüküm altına alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Anayasa'nın 57. maddesinde ise *"devletin, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alacağı, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekleyeceği"* hükmü yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Konut ve konut hakkını ilgilendiren hükümlerin olduğu kanunlara bakılacak olursa; 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve son olarak 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun işaret edilebilir.

Konutla İlgili Sorunlar

Sermaye birikiminin büyük çoğunluğunun kentsel rant üzerinden oluşturulduğu günümüzde konutla ilgili sorunların da beraberinde gelmesi işten bile değildir. Öyle ki artık konutun, kullanım değeri yerine piyasa değeri ile ön plana çıktığı görülmektedir. Çılgın proje veya mega proje gibi güdüler, piyasa değeri kavramını desteklemekte, böylece konutun maneviyatı ölmekte ve yalnızca maddi bir olguya dönüşmektedir.

Soylulaştırma uygulamaları ile dar gelirli ve orta sınıf bireyler baskılanmakta, yerinden edilme gibi sorunlar yaşanmakta ve yaşatılabilmektedir. Elverişli konut hakkıyla çelişir biçimde örnekler dahi görülebilmektedir. Bu durumda yerinden edilme sorunu, konutla ilgili sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soylulaştırma uygulamaları sonrası oluşan sorunlardan biri de söz konusu pratiğin; büyük binaların içinde bireyleri yalnızlaştıran ve atomikleştiren, komşuluk ilişkilerini çoğunlukla negatif yönde yeniden düzenleyen, toplumsal ayrışma ve kutuplaştırmayı derinleştiren bir yönünün bulunmasıdır.

Bir başka sorun olarak, ödenebilir konut ilkesine ters düşecek bir biçimde gerçekleşen ipotekli konutların haczi olarak karşımıza çıkmaktadır. En genel anlamıyla konut kaynaklı banka borçları olarak da ifade edilebileceğimiz bu sorun karşısında bireyler hem ekonomik hem de psikolojik yönden ezilebilmektedir (Adanalı, 2021, s. 4).

Konut arzının yeterli gelmemesi, çok daha büyük sorunları tetikleyen etkenlerden biridir. Öyle ki arzın tükenmesi, gecekonduların sayısını ve çarpık kentleşmeyi önemli ölçüde artırabilir. Böylece o kent; sağlıklı, güzel bir mimari çevreye sahip, yaşanabilir bir kent olmaktan çıkabilir.

İç göçün yanında, günümüzün küresel sorunlarından biri haline gelen göçmenlerin yaşanabilir konuta erişimi de küresel bir sorun haline gelmektedir.

Bunun dışında, ani ve aşırı kira artışları ile LGBTI+, kadınlar veya bekarlar gibi kırılganlıkları artmaya meyyal gruplara karşı ev kiralarken veya satın alınırken gösterilebilen negatif ayrımcılık da konutla ilgili diğer sorunlar olarak kendini göstermektedir.

Sorunlar krizleri, krizler ise toplumsal hareketleri doğurur. Tam da bu noktada, konutla ilgili yaşanan sorunlara karşı tepki olarak kentsel toplumsal hareketlerin bir kolu olarak görülen konut aktivizmi karşımıza çıkmaktadır.

Konut Aktivizminin Tanımı

Castells, kentsel toplumsal hareketleri dörde ayırır (Akkoyunlu Ertan, 2007, s. 66). Toplu tüketime dayalı sorunlara dönük hareketler, kullanım değerinin değil de değişim değerinin merkezde olduğu kent hayatı için çabalayan anlayışa karşı gerçekleştirilen hareketlerdir. Buna, gecekondular ve kentsel dönüşüme dönük protestolar örnek olarak verilebilir. Tarihsel, etnik veya kültürel kimliğin savunulmasına yönelik hareketler, bir başka kentsel toplumsal hareket tipidir. 60 ve 70'li yıllarda Birleşik Devletler'deki siyahi bireylerin ayaklanmaları örnek olarak verilebilir. Yerelleşme ve demokratikleşme bağlamında yerel yönetimlerin rolünü ve yetkilerini artırmaya yönelik hareketler, bir diğer tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Mali ve sosyal dizgeden kaynaklı çatışmaların ulusal boyuta etkileri ise son tiptir (Akkoyunlu Ertan, 2007, s.66).

Madden ve Marcuse ise konut aktivizmini üç farklı döneme ayırır. 1910 ve 1940 arası dönem, kiracı hareketlerinin yaşandığı ve sol partilerin yoğun olarak onları desteklediği dönemdir. 1960 ve 1970'ler, sınıf ve ırk temelli ayrımcılığa karşı hareketleri içinde barındıran dönemdir. 1980 sonrasında günümüze kadarki dönem ise bilhassa neoliberalizm sonrası ivme kazanan finansallaşma, küreselleşme ve serbestleştirme olgularıyla da hipermetalaşan konuta yönelik soylulaştırma sonucu yerinden etmelere karşı aktivizm dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Geniş, 2018, s. 487).

Konut aktivizminin, yöneldiği hedef bakımından, gelişmiş ülkelerde farklı boyutlarda, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde ise daha farklı boyutlarda olduğu ifade edilebilir. Tarihten günümüze söz konusu aktivizm tipinin; kira grevleri, konut işgalleri ve yürüyüşler gibi çeşitli yöntemlerle vücut bulduğu görülmektedir.

Dünyada Konut Aktivizmi

1915 yılında İngiltere'nin Glasgow kentinde meydana gelen kira direnişi, ilk konut aktivizmi örneği olarak kabul edilir. 1. Dünya Savaşı döneminde savaş sanayinin merkezlerinden biri haline gelen Glasgow'da, ev sahiplerinin kira fiyatlarını artırması sonucu başta kadınlar, endüstri işçileri ve mühendisler buna karşı çıkmışlar ve kiralara ödememe eğiliminde olmuşlardır. Protestolar ve İngiltere İşçi Partisinin yoğun desteğiyle 1919 yılında kira artışlarında yeniden düzenleme yoluna gidilmiştir. Ayrıca mali açıdan erişilebilir konutun, bir hak olduğu kabul edilmiştir (Gazete Duvar, 2020). 1922 yılında Meksika'nın Veracruz kentinde, sık sık artan kiralara karşı yoksul kesim, pahalı ve bakımsız konutlara karşı örgütlenmiş ve "Kiracılar Birliği" adıyla bir oluşum kurmuştur. Bu hareket; sınıftan çok kiracılar ve yoksulların, spekülörlere karşı hareketi olarak nitelenir (Akkoyunlu Ertan, 2007, s. 68). 1930'lu yıllarda Barcelona'da, sanayi kentine dönüşmesinin vermiş olduğu etkiyle birlikte kiralara artması sonucu kira grevleri görülmüştür (Gazete Duvar, 2020).

Paris'te toplu konut girişimi olarak kurulan Grands Ensemble ile ucuz ve sağlıklı konut, ev sahibi olma, konut sektörü için özel ve kazançlı yatırımı tanıtmaya gibi hedefler güdülse de ucuz olması tasarlanan konutların yapımının yüksek maliyetlere ulaşması nedeniyle protestolar gerçekleştirilmiştir. Bir taraftan işçilerin gerçekleştirdiği kiracı ayaklanması, öte yandan da yerel demokrasi, mahalle şartlarının iyileştirilmesi gibi talepleri olan ev sahipleri ve uzmanların örgütlediği bir harekettir. Hem hizmet sunumunda iyileştirme hem de oluşturulan kentsel politikaların, çelişkileri kaldırmak yerine artırabileceğine dair önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. 1945 ve 1956 yılları arasında Paris'teki kentsel yenilenmeye karşı mücadeleler; işçiler, etnik gruplar ve göçmenlerin barındığı eski bir bölgenin, iş merkezlerine yakınlığı sebebiyle üst sınıfların yaşayabileceği konutların yer alacağı bir alan olarak dönüştürülmesine karşı bölge halkının tahliyelere direnmesiyle ortaya çıkmıştır (Akkoyunlu Ertan, 2007, s. 68-69).

1964 ve 1974 yılları arasında, Amerika Birleşik Devletleri'nde siyahi hareketin, ayrımcılığa karşı hak ve özgürlük taleplerinin yanında konut hakkı ve kentsel dönüşümlerle alakalı talepleri de olmuştur. Siyahilerle birlikte diğer etnik azınlıklar, kadınlar, işçiler, kiracılar gibi farklı yurttan gelen dernekleri de taleplerini dile getirmişler, yer yer ise kira grevlerine gitmişlerdir. 1963 ve 1976 yılları arasında Küba, Peru, Meksika ve Şili gibi Latin Amerika ülkelerinde de konut bazlı taleplere ilişkin protestolar görülmüştür. Bu ülkelerde, Halk Birliği veya

Yurttaş Komitesi gibi örgütlenmeler kurularak talepler dile getirilmiştir. Özellikle Peru ve Şili’de protestolardan sonuç alınmıştır. Bu ülkelerdeki gecekondu ayaklanmaları; yurttaşların kültürlerini muhafaza etme ve hayat koşullarını iyileştirme arayışının önemli örnekleri olmaları açısından değerlidir. 1977 yılında başlayan Madrid Yurttaş Hareketi ile gecekondu ve toplu konutun getirdiği sorunlar, zorunlu tahliyeler veya verimsiz kent hizmetleri gibi pek çok farklı nitelikteki kentsel sorunlara karşı protestolar gerçekleştirilmiştir. Başlarda mahalle dernekleri yoluyla örgütlenen hareket, daha sonra siyasal partiye dönüşmüştür. Hareket; bölgede yaşayanların tümünün fiziki ve sosyal tasarım önerilerini barındırması ve İspanyol orta sınıfının ilk kez bu kadar aktif bir örgütlenme sergilemesi gibi iki farklı açıdan önemli görülmektedir (Akkoyunlu Ertan, 2007, s. 70).

Yakın tarihlerde gerçekleşmiş konut temelli hareketlere bakacak olursak 2008 yılındaki Mortgage Krizi sonrası küresel ekonomik kriz ve bunun sonucu olarak 2011 yılındaki Wall Street’i İşgal Et Protestoları önemli bir yer tutmaktadır. 2000’li yıllar boyunca konut fiyatlarında güçlü bir yükselme eğilimi görülmüş ve bunun en büyük sebebi ise tutulu satışlar olarak adlandırılan mortgage olmuştur. Bu iyimser hava sayesinde ABD’deki birçok banka kolayca konut kredisi vermiştir. Ancak konut fiyatlarının 2008 yılından başlayarak inişe geçmesi ve mortgage kredi sisteminin çökmesiyle birlikte kredi faizlerini ödemekte zorlanan düşük gelirli hanehalklarının iflası ve evlerine el konması birbirini izlemiştir. Daha sonraları ise elinde çok fazla yüksek riskli konut kredisi tutan bankalar da iflas etmiş ve kriz etkisini artırmıştır. Krizin Avrupa’ya da sıçrayıp küresel hale geldiği görülmüştür (Dünya Bülteni, 2019). Etkisi 2012 yılına kadar tüm dünyada görülen bu krizin doğurduğu sorunlara ve daha genel olarak sisteme karşı eleştiri ve protestolar artmıştır. 2011’de gerçekleşen Wall Street’i İşgal Et Protestoları, bu eleştirilerin en ses getiren tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, daha çok, sosyal eşitsizlik ve finansal şirketlere dönük sebeplerle ortaya çıksa da erişilebilir ve ödenebilir konut ilkelerinin önemini göstermeleri sebebiyle konut aktivizminin önemli örneklerinden biri olarak görülmelidir.

2013 yılında Paris’te, aylarca işgal edilen eski bir banka binasının Paris Belediyesi tarafından tadilat edilerek sosyal konut haline getirilip evsizlerin kullanımına açılması önemli bir örnektir (DW Türkçe, 2013). 2017 yılında İngiltere’de, Oxford Üniversitesine ait bir süredir boş olan bir binanın işgali ve evsizler için barınak haline getirilmesi (Arkitera, 2017) ile 2018 yılında

İrlanda’da konut olanakları ve evsizliğe karşı oturma eylemleri, konut işgalleri ve yürüyüşler (The Irish Sun, 2018), konut aktivizmine örnek olarak verilebilir.

Covid-19 döneminde California eyaletine bağlı Oakland kentinde dört bekar anne, çocuklarıyla birlikte boş bir evi işgal etmiştir. Polis baskınına karşı mahalle sakinleri annelere destekte bulunmuştur. Daha sonra, Birleşik Devletler’de yaygın olarak görülen konut kooperatiflerinden birisi o konutu satın alarak annelere tahsis etmiştir. Dört anne, kendilerine “Moms 4 Housing” ismini verip internet sitesi ve sosyal medya hesapları üzerinden ağlarını genişleterek kısa sürede yardım noktası haline gelmişler, daha sonra boş konutların işgali için Reclaimers Hareketinin başlamasına önyak olmuşlardır. Ayrıca New York’ta 12 örgüt, pandemi döneminde kiralarnı ödemekte zorlanan birey ve aileleri kira grevlerine teşvik etmiş ve böylece bir hareket başlatmıştır (Gazete Duvar, 2020).

Türkiye’de Konut Aktivizmi

Kentlilik bilincinin Batı ülkelerine göre daha az geliştiği Türkiye’de konutun öneminin tapu ve mülkiyet hakkı üzerinden okunduğu görülmektedir. Bu sebeple konut aktivizminin, çoğunlukla rantın paylaşımı üzerinden mücadelelerle şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kentsel dönüşüm pratikleri üzerinden bakacak olursak dönüşüm karşısında mahallelerdeki kiracı grup, gecekondulu alanları içerisinde Batı ülkelerine göre daha güçsüz ve görünmez gruptur. Örneğin, zorunlu tahliye gibi durumlarda tazminat alamayabilmekte ya da dönüşüm sonrası yerleştirmelerde sorunlar yaşayabilmektedirler. Ayrıca kiracı örgütleri kuracak veya kira bedeline karşı grev düzenleyecek güçte değillerdir. Bunun temel sebebi ise çoğunlukla kayıtdışı kira sözleşmeleridir (Özgül, 2018, s. 101).

Türkiye’de konut aktivizmi, daha çok gecekondulu veya kaçak yapıların yoğun olarak görüldüğü alanlarda daha yoğun olarak görülmektedir. Özellikle 2000’li yıllar öncesi dönüşüm pratiklerinde müteahhit ve ev sahipleri arasında yoğun olarak ve uyumlu bir şekilde rant paylaşımının görüldüğü söylenebilir, kiracılar ise pasifize edilmiştir. 2000’li yıllarda gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle kentsel dönüşümün çehresi değiştirilmiş, ev sahibi ve müteahhit arasındaki söz konusu ilişki yerine kamulaştırma uygulaması üzerinden devletle ilişkiye dönmüştür. Öyle ki ev sahipleri artık metrekaresine karşılığı pay almakta ve eksik kalan yerler için de borçlanma şeklinde kompanse edilmektedir. Bu durumda artık ev sahipleri için rantların sürdürülebilir olmadığı görülmektedir. Değişen bu durumla son 20 senedir konut aktivizminin gelişme eğiliminde olduğu görülebilir (Özgül, 2018, s. 102).

Yakın dönemde kentsel dönüşüme karşı direnişin merkezi olan semtlere Sulukule, Fikirtepe, Başbüyük, Gazi, 1 Mayıs, Fener-Balat, Ayazma, Armutlu, Dikmen ve Narlidere örnek olarak gösterilebilir (Özgül, 2018, s. 102).

Baltalimanı'na yakın ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün ayağında olması sebebiyle oldukça değerli bir konumda olan Küçükarmutlu, ilk kez 2012 yılında riskli alan ilan edilmiş, Danıştay ise bu kararı 2013 yılında iptal etmiştir. 2016 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla bir kez daha riskli alan görülerek kentsel dönüşüm ilan edilmiştir. Semt sakinleri, Aralık 2016'da halk toplantısı ile yıkımlara karşı örgütlenmiş ve direnmişlerdir. Ayrıca Japonya'dan gelen bir heyetin risk ilanına karşı semtte deprem analizi yaptığı ve İstanbul'un en sağlam zeminlerinden biri olduğu basına yansımıştır (Evrensel, 2016).

1999 yılında İstanbul Olimpiyat Stadının inşasına başlanmış ve 2002'de bitmiştir. Stadın çevresindeki Ayazma Mahallesi için 2005 yılında kentsel dönüşüm projesine başlanmıştır. Bu proje, stadın etrafındaki yoksul nüfusu silme projesi olarak görülmüştür. Mahalle sakinleri, önce proje kararına karşı, daha sonra ise hak sahibi sayılmak için direniş göstermiştir. Yıkımlar 2017'de bitmiş ancak 18 kiracı aile, 2 seneye yakın bölgeyi terk etmemiş ve çadırlarda yaşamıştır. 2009 yılında Birleşmiş Milletler HABITAT Heyeti önünde belediye başkanı söz vermesine karşın sözler tutulmamıştır. Günümüzde Ayazma, tüm direnişlere rağmen dönüştürülmüştür (Mimdap, 2010).

Türkiye'nin ilk kiracı hareketi olan Umut Evleri, 1999 yılında Düzce depremi sonrası geliştirilmiş olan bir projedir. Deprem sonrası devlet yetkilileri, yeni konutların inşasında yalnızca tapu sahiplerini baz almış ve yıkılan 20 bin eve karşılık yalnızca 8300 konut yapılmıştır. 2002'de, deprem için kurulan geçici barınma alanlarının da kapanması gündeme gelince kiracı depremedelerin nerede yaşayacakları sorunu ortaya çıkmıştır. Düzce Depremedeler Derneği kurulmuş ve ücret karşılığı arsa tahsisi talep edilmiştir. Ankara'da düzenlenen eylemlerden sonuç alınamayınca 2003 yılında Evsiz Depremedeler Dayanışma Konut/Yapı Kooperatifleri kurulmuştur. 2005 yılında arazi tahsisi için açılan dava 2014 yılında sonuçlanmış ve kazanılmıştır. Düzce Umut Atölyesi kurulmuş ve geniş bir ekip tahsis edilen arazi-deki konut yapımı için birlikte çalışmaya başlamıştır (Umut Evleri, 2015). Ayrıca Proje, 2017 yılında konut gereksinimine dönük yenilikçi sürdürülebilir çözümler ortaya koyan projelerin ödüllendirildiği Dünya HABITAT Ödülleri'nde, bitmemiş bir proje olmasına karşın, son 10 finalist arasında yer almıştır (Karakoç, 2017).

2021 yılında, artan konut kiralari ve yurt ücretlerini protesto etmek amacıyla çoğunluğunu üniversiteli gençlerin oluşturduğu bir grup, Barınamıyoruz Hareketi'ni başlatmıştır. Kira fiyatlarının denetlenmesi ve öğrenci evlerine maddi destek sağlanması gibi taleplerle İstanbul'da başlayıp kısa süre içerisinde Türkiye'nin birçok şehrine yayılan protestolar kapsamında pek çok genç, sorunları çözülene kadar parklarda ve bankalarda sabahlama yöntemiyle tepkilerini dile getirmişlerdir (Bianet, 2021).

Türkiye'de işgal evleri az ve yeni sayılmaktadır. Ayrıca Batı ülkelerindeki gibi evsizler için konut sağlamanın aksine daha çok konutu dilediğince dönüştürmek, mahalleyi canlandırmak, grafiti gibi etkinlikler yapmak, sanat sergileri açmak gibi amaçlar için kullanıldığı görülmektedir. İlk işgal evi, 2013 yılında Kadıköy ilçesinde açılan Don Kişot Sosyal Merkezi (Doğanay, 2016, s. 103), ikinci işgal evi ise yine aynı ilçede açılan Caferaga Mahalle Evi (BBC Türkçe, 2014) olmuştur.

Sonuç

İnsan hakları, özünde, insan onuruna yaraşır haklara sahip olmayı ifade etmektedir. Öyle ki yalnızca dört duvar ve bir çatı, çadır veya derme çatma bir baraka da barınmak için yeterlidir lakin insan onuruna yaraşır bir hak olması konusunda soru işaretleri yaratmaktadır. Bu sebeple herkes; erişilebilir, ödenebilir, yaşanılabilir, kentsel hizmetlere ulaşımı kolay bir konutta yaşamayı hak etmektedir. Buradan yola çıkılırsa söz konusu hakkı, barınma hakkı yerine konut hakkı olarak ifade etmek yerinde olacaktır.

Uluslararası belgeler ve ülkelerin iç mevzuatında konut hakkının güçlü bir yeri olduğu söylenebilir. Ancak güçlü hukuki dayanaklar, güçlü bir uygulama anlamına gelmemektedir. Geçmişten günümüze dünyanın her yerinde konutla ilgili sorunlar yaşanmış ve yaşanmaktadır. Bu gibi durumlara karşı bireylerin doğru anlarda ve çeşitli yöntemlerle seslerini duyurmaya çalıştıkları, kimi zaman başarılı kimi zaman da başarısız oldukları görülmektedir.

Konut aktivizminin, Batı ülkelerinde daha erken gelişmiş olduğu söylenebilirken Türkiye'de güçlü örnekleri bulunmakla birlikte yeni yeni gelişmeye başladığını kabul etmek gerekir. Batı ülkelerinde hak bilincinin yüksek seyretmesine istinaden sonuçlar daha hızlı ve etkili bir şekilde alınırken Türkiye'de, kamuoyu baskısına karşılık karar vericilerin ilgili talepleri yeterli şekilde karşılamadıkları görülmektedir. Bundan hareketle, yöneticilerin halkın taleplerine kulak vermesi ve tepeden inme bir anlayış yerine halk için ve halkla birlikte kararlar alması son derece önemlidir.

Covid-19 ile konutların kıymeti daha çok anlaşılmıştır. Konutların, kent-sel rant ve neoliberal politikalarından nasibini alarak gayrimenkulleştirilmesine karşılık pandemi dönemi, konutun piyasa değerinden çok kullanım değerinin ön plana çıkarılması için önemli bir fırsat olarak görülebilir.

Diğer kentli hakları ve ilkelerinin, konut hakkıyla iç içe geçtiğini söylemek gerekir. Eşitlik ilkesi, kentte yaşayan herkesin konut hakkına sahip olduğunu ve bu konuda din, dil, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim veya herhangi başka bir yönden ayırım yapılamayacağını ifade eder. Sağlıklı bir kentte yaşamak aynı zamanda konutun canlı sağlığını tehdit etmeyen bir konut olmasıyla bağlantılıdır. İnsanların evsiz kalmamasının güvenli kent hakkını aşındırmamasıyla güçlü bir bağı olduğu söylenebilir. Ayrıca, çarpık kentleşmeyi engellemesi yönünden kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre hakkıyla da büyük ölçüde ilişkilidir. En temel insan hakkı olan ve bütün kentli haklarının ona bağlandığı "yaşama hakkı" ile bağı ise her zaman hatırlamakta fayda bulunmaktadır.

Extended Abstract

Right to Housing and Housing Activism

*

Gökberk Uray

ORCID: 0000-0002-4271-2378

There is undoubtedly a social benefit for all people to have a shelter suitable for humane living so that they can lead a dignified life. House also has a special meaning different from other rights for people, as it includes features such as peace, security, comfort, identity and belonging. To be able to talk about housing as one of the basic human rights depends on its binding in international law documents and domestic law of states. Housing, in its most basic definition, is a space belonging to the individual and the symbol of its urban existence, and it is also the primary living unit of all people.

It can be stated that many international organizations such as the United Nations, the Council of Europe and the European Union include the right to housing in their legal documents and attach importance to this right. Likewise, many countries have this right in their domestic law.

It is seen that there are 4 covenants and general comments that can be the basis for the right to housing. These are the United Nations Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the General Comment number 4 of the United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights, and finally the General Comment number 7 of the same Committee. The right to housing is also included in international documents created by the Council of Europe, such as the European Convention on Human Rights (1950), the European Social Charter (1961), the European Urban Charter (1992) and the European Urban Charter II – Manifesto for a New Urbanism (2008). It is seen that there are provisions for the protection of the right to housing in some international documents regarding fragile groups. It is seen that Turkey's constitution and some laws also contain provisions concerning this right.

Today, it is seen that the house stands out with its market value rather than its use value. Motives such as the crazy project or the megaproject support the concept of market value, so that the spirit of the house dies and turns into a mere material phenomenon. With gentrification practices, low-income and middle-class individuals are oppressed, problems such as displacement are experienced and can be kept alive. One of the problems that occur after gentrification practices is that large buildings have an aspect that isolates individuals and deepens social segregation and polarization. Insufficient housing supply is one of the factors that triggers much bigger problems. Sudden and excessive rent increases and negative discrimination against disadvantaged groups when renting or buying a house are other problems related to housing. Problems cause crises, and crises cause social movements. At this point, we come across housing activism, which is seen as a branch of urban social movements against housing-related problems.

It can be stated that housing activism has different dimensions in developed countries and different dimensions in developing or underdeveloped countries in terms of its target. The type of activism in question from history to the present; It is seen that it is embodied in various methods such as rent strikes, housing occupations and marches.

The rent resistance that took place in Glasgow, England in 1915 is considered the first example of housing activism. The organization of the poor against expensive and neglected housing in Veracruz, Mexico in 1922, the struggles against urban renewal in Paris between 1945 and 1956, the problems brought by the slum and mass housing with the Madrid Citizens' Movement that started in 1977, the global economic crisis after the Mortgage Crisis in 2008 and the resulting Occupy Wall Street Protests in 2011, some housing occupations and protests during the Covid-19 period, can be accepted as important examples of housing activism in the world.

Housing activism in Turkey is seen more intensely in areas where slum houses or illegal structures are concentrated. There are many districts that are the centers of resistance against urban transformation. It can be said that Sulukule, Küçükarmutlu and Ayazma were the scene of intense resistance. Umut (Hope) Houses, Turkey's first tenant movement, is a project developed after the Düzce earthquake in 1999. In 2021, a group, mostly university students, started the Barınamıyoruz (We Can't Shelter) Movement to protest the rising rents and dormitory fees. Occupational housing is considered new in Turkey. It is also seen that it is used for different purposes, as opposed to providing housing for the homeless, as in Western countries.

Human rights, in essence, mean having rights worthy of human dignity. Everyone deserves to live in an accessible, affordable, livable houses with easy access to urban services. From this point of view, it would be appropriate to express this right as the right to housing instead of the right to sheltering. It can be said that the right to housing has a strong place in international documents and domestic legislation of countries. However, strong legal bases do not mean strong enforcement. From past to present, problems related to housing have been experienced all over the world. It is seen that individuals try to make their voices heard at the right moments and with various methods against such situations. While it can be said that housing activism developed earlier in Western countries, it must be admitted that it has only just begun to develop in Turkey, although there are strong examples. While the results are obtained more quickly and effectively due to the high awareness of rights in Western countries, it is seen that in Turkey, despite the public pressure, the decision makers do not meet the relevant demands very much. From this point of view, it is extremely important that the administrators listen to the demands of the people and make decisions for and with the people instead of top-down policies.

Kaynakça/References

- 7 Kasım 1982 tarih ve 2109 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.
- Avrupa Konseyi. (1950). Avrupa insan hakları sözleşmesi. Strazburg: Avrupa Konseyi.
- Avrupa Konseyi. (1961). Avrupa sosyal şartı. Strazburg: Avrupa Konseyi.
- Avrupa Konseyi. (1992). Avrupa kentsel şartı. Strazburg: Avrupa Konseyi.
- Avrupa Konseyi. (2008). Avrupa kentsel şartı II – Yeni kentlilik için manifesto. Strazburg: Avrupa Konseyi.
- Adanalı, Y. A. (2021). Tüm krizler karşısında bir sığınak olarak yaşamaya elverişli konut. 28 Nisan 2021 tarihinde, https://mekandaadalet.org/wp-content/uploads/2021/03/MAD_SSM_M9_YAA_BA_PUL-TEK.pdf adresinden erişildi.
- Akkoyunlu Ertan, K. (2007). Paris banliyö hareketini anlamak: Manuel Castells'i yeniden okumak. *Amme İdaresi Dergisi*, 40(1), 57-83.
- Arkitera. (2017, Ocak 20). Barınma aktivistleri boş binaların barınağa dönüştürülmesini talep ediyor. 12 Nisan 2021 tarihinde, <https://www.arkitera.com/haber/barinma-aktivistleri-bos-binalarin-barinaga-donusturulmesini-talep-ediyor/> adresinden erişildi.
- BBC Türkçe. (2014, Ocak 14). Mahalle dayanışmalarından işgal evlerine. 13 Nisan 2021 tarihinde, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/01/140119_isgal_evleri adresinden erişildi.

- Bianet. (2021, Eylül 21). Barınamıyoruz hareketi ilk nöbetini tamamladı. 1 Haziran 2022 tarihinde, <https://m.bianet.org/bianet/toplum/250546-barinamiyoruz-hareketi-ilk-nobetini-tamamladi> adresinden erişildi.
- Birleşmiş Milletler. (1948). İnsan hakları evrensel beyanname. New York: Birleşmiş Milletler.
- Birleşmiş Milletler. (1965). Her türlü ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına ilişkin uluslararası sözleşme. New York: Birleşmiş Milletler.
- Birleşmiş Milletler. (1966). Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar uluslararası sözleşmesi. New York: Birleşmiş Milletler.
- Birleşmiş Milletler. (1979). Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi. New York: Birleşmiş Milletler.
- Birleşmiş Milletler. (1990a). Çocuk haklarına dair sözleşme. New York: Birleşmiş Milletler.
- Birleşmiş Milletler. (1990b). Tüm göçmen işçilerin ve aile fertlerinin haklarının korunmasına dair uluslararası sözleşme. New York: Birleşmiş Milletler.
- Birleşmiş Milletler. (2008). Engellilerin haklarına ilişkin sözleşme. New York: Birleşmiş Milletler.
- Doğanay, G. (2016). Avrupa'da işgal hareketlerinin kapsamı ve Türkiye örneği: Don kişot sosyal merkezi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 4(2), 91-111. <https://doi.org/10.14782/sbd.2016222064>.
- DW Türkçe. (2013, Haziran 20). Paris'te konut sıkıntısı. 12 Nisan 2021 tarihinde, <https://www.dw.com/tr/pariste-konut-sikintisi/av-16888627> adresinden erişildi.
- Evrensel. (2016, Aralık 24). Küçükarmutlu'da yıkıma karşı ortak direniş. 12 Nisan 2021 tarihinde, <https://www.evrensel.net/haber/301107/kucukarmutluda-yikima-karsi-ortak-direnis> adresinden erişildi.
- Ezme, A. (2010, Haziran 9). 2010 dünya futbol şampiyonası, olimpiyat stadı, Ayazma ve bir direniş öyküsü. *Mimdap*. 12 Nisan 2021 tarihinde, <http://mimdap.org/2010/06/2010-dunya-futbol-thampiyonasy-olimpiyat-stady-ayazma-ve-bir-direnith-oykusu/> adresinden erişildi.
- Gazete Duvar. (2020, Mayıs 27). Duvar özel... Cihan Uzunçarşılı Baysal: Konut işgalleri, kira grevleri artacak. 8 Nisan 2021 tarihinde, <https://www.youtube.com/watch?v=1u6R-kHxBsc> adresinden erişildi.
- Geniş, Ş. (2018). Barınma hakkını savunmak. *Mülkiye Dergisi*, 42(3), 481-488.
- Karakoç, N. (2017, Aralık 14). Düzce Umut Evleri, 2017 dünya habitat ödülleri finalistleri arasında. *Arkitera*. 13 Nisan 2021 tarihinde, <https://www.arkitera.com/haber/duzce-umut-evleri-2017-dunya-habitat-odulleri-finalistleri-arasinda/> adresinden erişildi.
- Kaos GL Derneği. (2020). *Yogyakarta ilkeleri*. (A. Eti ve I. Demirakın, Çev.). Ankara: Ayrıntı Basımevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 2006). 7 Nisan 2021 tarihinde, <https://kaosgldernegi.org/images/library/yogyakarta-web.pdf> adresinden erişildi.
- Keleş, R. (2019). *100 soruda Türkiye'de kentleşme, konut ve gecekondular*. İzmir: Cem Yayınevi.

- Özgül, C. G. (2018). Konut aktivizmi: Mülkiyet hakkı ve kiracı hareketlerinin karşılaştırmalı bir incelemesi. *Kentsel Politikalar* içinde (ss. 97-104). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Öztürk, F. (2019, Ekim 10). Mortgage krizi: Nedenleri, etkileri ve sonuçları. *Dünya Bülteni*. 12 Nisan 2021 tarihinde, <https://www.dunyabulteni.net/ekonomi-finans/mortgage-krizi-nedenleri-etkileri-ve-sonuclari-h35395.html> adresinden erişildi.
- Phelan, C. (2018, Eylül 22). Sit-down protest in Dublin city centre as hundreds gather to rally against housing and homelessness crisis. *The Irish Sun*. 7 Nisan 2021 tarihinde <https://www.thesun.ie/news/3156267/dublin-protest-homeless-housing-crisis/> adresinden erişildi.
- Şengel, M. (2013, 29-30 Mart). *Elverişli konut hakkı bir insan hakkıdır*. Uluslararası Konut Hakkı Sempozyumu, Ankara, Türkiye.
- Umut Evleri. (2015, Haziran 15). *Umut Evleri nedir?*. 12 Nisan 2021 tarihinde, <http://www.umutevleri.org/umut-evleri-nedir/> adresinden erişildi.
- Uzunçarşılı Baysal, C. (2012). *Konut hakkı olmadan kent olur mu?* [Powerpoint slaytı]. 10 Nisan 2021 tarihinde, https://www.academia.edu/6835193/Konut_Hakkı_Olmadan_Kent_Olur_mu_Kent_ve_Hukuk_Seminerleri adresinden erişildi.